

ทำไมเจ้าจอมมารดาน้อย หม่อมเชื้อสายพระเจ้าตากหัวจอน ร.4 ทรงเกือบสั่งยิง-ตัดหัวตามพ่อ

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงมีพระโอรสและพระธิดามากกว่า 20 พระองค์ ชะตากรรมของหลายพระองค์มีบ้างที่น่าสลดใจ แม้แต่ทายาทที่สืบเชื้อสายต่อมาก็ไม่เว้น ดังเช่นกรณีเจ้าจอมมารดาน้อย ธิดาของพระโอรสของพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งเป็นหม่อมคนแรกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แต่ก็มีวีรกรรมที่เกือบโดนยิง และเกือบโดนสั่งให้ “กุดหัว”

เจ้าจอมมารดาน้อยเป็นธิดาพระอินทรอภัย (บางท่านเขียน “พระอินทร์อภัย”) **พระอินทรอภัย**เป็นพระโอรสองค์หนึ่งของ**พระเจ้ากรุงธนบุรี** กับ**เจ้าจอมมารดาฉิม** (บุตรเจ้าพระยานครฯ)

ก่อนที่จะกล่าวถึงวีรกรรมของเจ้าจอมมารดาน้อย ต้องอธิบายความเป็นมาเกี่ยวกับพระอินทรอภัยให้ทราบก่อน

พระอินทรอภัย พระโอรสของพระเจ้ากรุงธนบุรี

พระเจ้ากรุงธนบุรี มีราชโอรสกับเจ้าจอมมารดาฉิม 2 องค์ คือสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายทัศพงษ์ (ภายหลังเป็นพระพงษ์นรินทร์) กับสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายทัศไพ (ภายหลังเป็นพระอินทรอภัยในรัชสมัยรัชกาลที่ 2)

ในที่นี้จะกล่าวถึง พระอินทรอภัย ผู้เป็นบิดาของเจ้าจอมมารดาน้อย ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่เกี่ยวกับการแพทย์ สามารถเข้าออกในเขตพระราชฐานได้ ย่อมทำให้สนิทชิดเชื้อกับคนในจนเกิดกรณีสัมพันธ์กับเจ้าจอม ภายหลังจึงต้องโทษถึงประหารชีวิต อันมีความปรากฏในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 2 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ว่า

“ในปีกุนนั้น (พ.ศ. 2358) คุณไพบุตรเจ้ากรุงธนบุรี ครั้นเติบโตใหญ่ขึ้นก็เรียนวิชาแพทย์ชำนาญ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เป็นที่พระอินทร์อำไพอยู่ในกรมหมอ ได้รับราชการเข้าไปรักษาไข้ในพระราชวังเป็นนิตย์ คิดมิชอบมิได้รู้พระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลักลอบทำชู้ด้วยเจ้าจอมอ่อน จอมอิม จอมไม้เทด กับทนายเรียกคนหนึ่ง โขลนคนหนึ่ง โปรดให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ชำระเป็นลัทธิ สั่งให้ลงพระราชอาญาแล้วประหารชีวิตเสียทั้งหญิงทั้งชาย”

เมื่อต้องโทษแล้ว ช่วงเวลานั้นธิดายังเล็กอยู่มาก สุขพจน์ แจ่มเร็ว ผู้เขียนบทความ “หม่อมแรกในพระเจ้ากรุงสยาม” อธิบายว่า **สมเด็จพระศรีสุริเยนทร์** พระบรมราชชนนีของเจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงเป็นผู้อุปการะธิดาของพระอินทรอภัยเป็นข้าหลวงในพระองค์

หลังจากนั้น เจ้าจอมมารดาน้อยได้เป็นหม่อมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระยศเป็น**สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ** ทรงมีหม่อมเจ้าชายลูกเธอกับเจ้าจอมมารดาน้อย 2 องค์ คือ

หม่อมเจ้านพวงศ์ (ภายหลังได้ทรงกรมเป็นกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส) ประสูติเมื่อ พ.ศ. 2365 และยังเป็นองค์ต้นราชสกุล นพวงศ์ ณ อยุธยา และ**หม่อมเจ้าสุประดิษฐ** (ภายหลังได้รับสถาปนาเป็นพระองค์เจ้า เป็นกรมหมื่นวิศนุรณารณินทร) และเป็นองค์ต้นราชสกุล สุประดิษฐ์ ณ อยุธยา

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2367 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ เสด็จออกผนวช ขณะมีพระชันษา 21 ปี ทรงผนวชได้ 15 วัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมเด็จพระบรมชนกนาถเสด็จสวรรคต ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าพระองค์มิได้ทรงมอบราชสมบัติแก่เจ้านายพระองค์ใด ชำราชากรชั้นผู้ใหญ่และพระบรมวงศานุวงศ์จึงถวายสิริราชสมบัติแด่พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์เป็นรัชกาลที่ 3

ด้วยสถานการณ์ข้างต้น สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ จึงต้องทรงครองสมณเพศต่อไปอีก 27 พรรษา

ขณะที่สุพจน์ แจ่มเร็ว อธิบายสถานการณ์เมื่อขึ้นแผ่นดินใหม่ว่า สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระพันปีหลวง เสด็จออกมาประทับที่พระราชวังเดิมกับ**เจ้าฟ้าจุฑามณี** (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) และทรงเลี้ยงทั้งพระองค์เจ้านพวงศ์ กับพระองค์เจ้าสุประดิษฐ (บุตรของเจ้าจอมมารดาน้อย) ในช่วงที่ทั้งสองพระองค์ยังทรงพระเยาว์

เวลาต่อมา สมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี พระพันปีหลวง สวรรคตในพ.ศ. 2379 หลังจากนั้นเจ้าจอมมารดาน้อยจึงย้ายมาอยู่กับ**พระพงษ์นรินทร์**ผู้เป็นลุง ส่วนพระองค์เจ้านพวงศ์ กับพระองค์เจ้าสุประดิษฐ เวลานั้นพระชันษา 15 และ 13 ตามลำดับ ทั้งสองพระองค์เสด็จมาอยู่วัดบวรนิเวศกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ พระราชบิดาซึ่งยังเป็นภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎ และทรงเป็นสมภารเจ้าวัด

เส้นทางของเจ้าจอมมารดาน้อยก็ถือว่าน่าเวทนา เมื่อย้อนกลับไปว่าสมเด็จพระอัยกา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็ถูกประหาร พระบิดาคือพระอินทรอภัย ก็ถูกประหารเช่นกัน ส่วนพระสวามีเสด็จทรงผนวชถึง 27 พรรษา

เรื่องราวมาถึงจุดนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าจอมมารดาน้อยก็หายไป สุพจน์ แจ่มเร็ว บรรยายต่อว่า เรื่องมาปรากฏอีกครั้งและครั้งเดียวภายหลังภิกษุเจ้าฟ้ามงกุฎทรงลาผนวชมาครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ 4 แล้ว 4 ปี ในพ.ศ. 2398

วีรกรรมของเจ้าจอมมารดาน้อย

ภายหลังจากที่พระสวามีทรงลาผนวชมาครองราชสมบัติแล้ว เล็ก พงษ์สมัครไทย นักเขียนที่ผลิตผลงานหนังสือ “พระญาติ ราชสกุลรัตนโกสินทร์” บรรยายว่า เจ้าจอมมารดาน้อยไม่เป็นที่ทรงโปรด และไม่ได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ เชื่อว่า อาจเป็นผลให้เจ้าจอมมารดาน้อยประพฤติแสดงออกประหลาดไปบ้าง ซึ่งก็อาจเป็นการเรียกร้องความสนใจก็เป็นได้

เหตุการณ์ที่เวลานั้นปรากฏในพระราชหัตถเลขา ทรงเขียนในพลับพลาป้อมเพชร กรุงเก่า ถึงเจ้าจอมมารดาพิ้ง (ทรงเรียกว่า “เต่าของข้า”) เนื้อความทรงเล่าถึงการเสด็จพระราชดำเนินมากรุงเก่า มีใจความตอนหนึ่งว่า (เน้นคำเพิ่มเติม – กongsok ออนไลน์)

“ขึ้นมาถึงวัดเขมาตลาดแก้วเวลาเช้าโมงหนึ่ง กับ 4 บาท มีเรือเก๋งลำหนึ่งพายตามขึ้นมาแข่งเรือที่นั่นของข้า เกินหน้าเรือตำรวจเรือที่นั่นรองทุกลำ แข่งจนเก่งเคียงกันยาเรือที่นั่น

แต่แรกข้าสำคัญว่านางหนูลูกรำเพยจะร้องให้ มารดาจะให้เอาใส่เรือเก๋งขึ้นมาส่งให้ข้ากระมัง ข้าจึงร้องถามไปว่าเรือใคร เรือนั้นมีมันบังมิด มีผู้หญิงนั่งท้ายหลาย (คน) เรือตำรวจตามไปก็สำคัญว่าเรือข้างในกระบวร จึงไม่มีใครห้าม ปล่อยให้พายขึ้น สรรเพธภักดีร้องถามหลายคำก็ไม่บอก ข้าถามหลายคำว่าจะอะไร ๆ เรือใคร ก็ไม่บอก บ่าวผู้หญิงข้างท้ายก็หัวเราะเยาะ ด้วยบานเต็มที่ จนคนในเรือที่นั่นโกรธว่าหัวเราะเยาะ

ข้าคิดจะให้เอาปืนยิงตามกฎหมาย ก็กลัวจะถูกคนตาย เขาจะลือไปว่าดุร้ายใจเบา ทำคนตายง่าย ๆ พายแข่งใส่เรือที่นั่นอยู่นาน เหน็ดที่แล้วจึงได้ร้องให้ตำรวจไล่จับ ครั้นเรือไปจับจะฉุดเรือมา จึงพายหนีห่างออกไป ไส้ไปไกลจึงได้ตัวเรือมา

ได้ความว่าเป็นเรือมารดากรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส มาทำหน้าที่เล่นตัว ล้อข้าต่อหน้าทาร์กำนัน นำช่างนักหนา ข้าสั่งให้พระอินทรเทพจับกุมเรือมาส่ง ตัวนายเข้ามาให้จำไว้ บ่าวให้จำไว้ข้างหน้า ข้าได้เขียนหนังสือมาให้กรมหมื่นมเหศวรทราบแล้ว ได้มีไปส่งถึงท้าวศรีสัจจา ท้าวโสภานิเวศน์ ให้เอาตัวจำไว้ให้มันคงกว่าข้าจะกลับลงไป **อยากจะใครให้เอาไปตัดหัวเสียตามสกุลพอมัน** **แซ่นี้มักเปนเช่นนั้นเหมือนคุณสำลี** มารดาพระองค์เจ้านัดดา ถึงลูกท่านรักท่านเลี้ยงเป็นหนักหนา มารดาท่านเอาไว้ไม่ได้ เอาไปตัดหัวเสียเป็นอย่างมีมาแล้ว

ข้าได้ยินว่าคนพวกเจ้าตลับ เจ้าครอกหอยไปด้วย พวกนั้นเป็นพวกใกล้เคียงกับยายน้อยป่าของเต่า เต่าอย่าไปไถ่ถามว่ากล่าวอะไรุ่นวาย มันจะด่าให้อายเขา มันไม่เจียมตัวว่าชั่ว มันยังถือตัวเป็นเมียข้า มันจึงตามมาล้อต่อหน้าเมียใหม่ ๆ สาว ๆ เป็นเจ้าเป็นนาย เมื่อจับมันร้องว่าจะไปตามเสด็จกรุงเก่าด้วย”

สำหรับเจ้าจอมมารดาสำลี ในกรมพระราชวังบวรฯ เป็นพระธิดาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เจ้าจอมมารดาสำลีถูกประหารชีวิตไปในช่วงต้นรัชกาลที่ 2 จากกรณีกาคาบบัตร์สนเท่ห์

ส่วน “เจ้าตลับ เจ้าครอกหอย” คือหม่อมเจ้าตลับ และหม่อมเจ้าหอย ธิดาของเจ้าฟ้ากรมขุนกระษัตราธิราช (เจ้าฟ้าเหม็น ซึ่งถูกสำเร็จโทษในครากาบบัตร์สนเท่ห์) หากนับโดยศักดิ์แล้ว เจ้าฟ้ากรมขุนกระษัตราธิราชเป็นพี่ของเจ้าจอมมารดาน้อย

ด้านเจ้าจอมมารตาน้อยนั้น ไม่ปรากฏว่าถูกลงโทษอย่างไร หลังเจ้าจอมมารตาน้อยถึงแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้พระราชทานเพลิงศพที่สวนท้ายวังของพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นวิศณุรธา ซึ่งสุพจน์ แจ่มเร็ว ยังบรรยายว่า ภายหลังยังสร้างวัดตรีทศเทพขึ้นในบริเวณนั้น และสร้างเจดีย์ตรงจุดที่ปลงศพเจ้าจอมมารตาน้อยด้วย

เกร็ดในการสร้างวัดนั้น เล็ก พงษ์สมักรไทย เล่าไว้ว่า กรมหมื่นวิศณุรธา ทรงโปรดเงินทั่วพื้นที่ที่ทรงกำหนดว่าเป็นจุดสร้างวัด จากนั้นจึงโปรดให้บ่าวไพร่ในพระองค์กลางทาง (เพื่อเก็บเงินที่ทรงโปรดไว้)

ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าจอมมารดาสำคัญปรากฏอยู่ในบทความของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในสยามรัฐ คอลัมน์ “ขอยสวณพลู” เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2536 ซึ่งศิลปินวัฒนธรรมนำมาเผยแพร่ลงในฉบับเมษายน พ.ศ. 2536 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เล่าว่า ได้ทราบเรื่องเจ้าจอมมารดาสำคัญจากการบอกเล่าของบรรพบุรุษของตนเอง เกร็ดเนื้อหาเกี่ยวกับเจ้าจอมมารดาสำคัญ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช บรรยายโดยอ้างอิงคำบอกเล่ามาอีกทอดว่า

“มีเรื่องเล่ากันว่าวันที่เกิดเรื่องนั้น (ช่วงกรณีกาตาศบัตรสทนเทห์-ฉบับออนไลน์) กรมพระราชวังบวรฯ ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเสร็จราชการแล้วก็เสด็จกลับพระราชวังบวรฯ ทอดพระเนตรเห็นคุณจอมมารดาสำคัญนั่งเล่นอยู่กับพระโอรสในกรมพระราชวังบวรฯ กรมพระราชวังบวรฯ จึงตรัสถามว่า เขากล่าวหาว่า เจ้าคิดกบฏจริงอยู่หรือ

คุณจอมมารดาสำคัญก็ทูลว่า ถ้าจะว่าเป็นกบฏก็เป็นกบฏละ เพราะพ่อเขาก็เอาไปฆ่าเสียแล้ว พี่เขาก็เอาไปฆ่าอีกคนหนึ่งด้วย ว่าแล้วเจ้าจอมมารดาสำคัญก็ผลักที่พระขนองของพระโอรสแล้วกล่าวว่าไปให้พันไอ้พวกลูกเลื้อลูกตะเข้...

คุณจอมมารดาสำคัญนี้เป็นบรรพบุรุษของราชสกุลอิสรเสนา ถ้าหากว่าผมกล่าวเล่าเรื่องนี้ไปในทางใดที่ไม่เหมาะสมไม่ควร หรือไม่ตรงต่อข้อเท็จจริงบางประการ ก็ขอภัยโทษท่านผู้ที่อยู่ในราชสกุลนั้นเสียด้วย เพราะเป็นเรื่องที่ได้ยินมาจากผู้ใหญ่เล่าให้ฟัง มิได้มีเอกสารสิ่งใดที่จะยืนยันได้ แต่เห็นว่าเป็นเรื่องที่คนสมัยนี้ควรจะรู้จักเล่าไว้ในคอลัมน์นี้”

อ้างอิง:

คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. คอลัมน์ ขอยสวณพลู. ใน สยามรัฐ ฉบับวันจันทร์ที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2536.

สุพจน์ แจ่มเร็ว. “หม่อมแรกในพระเจ้ากรุงสยาม”. ใน ศิลปวัฒนธรรม กุมภาพันธ์ 2536, น. 56-59.

เล็ก พงษ์สมักรไทย. พระญาติ ราชสกุลกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง, 2549

“ทำไมเจ้าจอมมารดาน้อย หม่อมเชื้อสายพระเจ้าตากหัวจัน ร.4 ทรงเกือบสั่งยิง-ตัดหัวตามพ่อ” [ออนไลน์]

เผยแพร่วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 เข้าถึงข้อมูลวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2564 จาก

https://www.silpa-mag.com/history/article_39618